

บทที่ 1

บทนำ

ภาพรวม ความสำคัญ และความเป็นมา

1. ภาพรวมความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกา

ประเทศไทยและสหรัฐอเมริกาได้เริ่มมีความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจและการค้าต่อกันอย่างค่อนข้างเป็นทางการและจริงจัง เมื่อประเทศทั้งสองตกลงทำสนธิสัญญาทางไมตรีและความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ (Treaty of Amity and Economic Relations) โดยได้มีการลงนามที่กรุงเทพมหานคร เมื่อวันที่ 29 พฤษภาคม ค.ศ. 1966 และให้สัตยาบันที่กรุงวอชิงตัน ดี.ซี. เมื่อวันที่ 8 พฤษภาคม 1968 ซึ่งสนธิสัญญาฉบับนี้ได้กลายเป็นแบบแผนในการดำเนินความสัมพันธ์ฉันมิตรต่อกันตลอดมา การค้าระหว่างประเทศทั้งสองก็พัฒนาขึ้นเป็นลำดับ

สหรัฐอเมริกาคือประเทศคู่ค้าที่สำคัญของไทยติดต่อกันมาเป็นเวลานาน ปริมาณสินค้าที่ไทยส่งเข้าไปจำหน่ายในตลาดสหรัฐอเมริกาก็ขยายตัวเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ โดยเฉพาะในช่วงหลังปี ค.ศ. 1984 การส่งออกของไทยไปสหรัฐอเมริกาเพิ่มขึ้นมากจนสหรัฐอเมริกกลายเป็นตลาดสินค้าออกที่สำคัญอันดับต้นของไทยแทนญี่ปุ่น พัฒนาการด้านความสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกานั้น หากดูจากตัวเลขตามสถิติข้างล่างนี้จะเห็นได้ว่าเป็นการขยายตัวอย่างรวดเร็ว

ปี	ส่งออกไปสหรัฐอเมริกา (ล้านบาท)	นำเข้าจากสหรัฐอเมริกา (ล้านบาท)	ดุลการค้า (ล้านบาท)
2505 (1962)	825	1,951	-1,126
2510 (1967)	2,024	3,648	-1,624
2515 (1972)	2,834	4,838	-2,004
2520 (1977)	6,938	11,570	-4,632
2525 (1982)	20,257	26,220	-5,963
2530 (1987)	55,825	40,988.4	14,836.8

ในช่วงทศวรรษหลัง ๆ นี้ จากสาเหตุที่ไทยมักจะเป็นฝ่ายได้เปรียบดุลการค้าสหรัฐอเมริกา จึงทำให้เกิดการเรียกร้องให้ไทยเปิดตลาดให้กับสินค้าและบริการของสหรัฐอเมริกาเพิ่มขึ้น รวมทั้งให้ไทยควบคุมและดูแลปัญหาการละเมิดทรัพย์สินทางปัญญา โดยสหรัฐอเมริกาได้ใช้การให้สิทธิพิเศษทางการค้า (GSP) มาเป็นเครื่องมือในการต่อรอง ซึ่งปัญหา GSP นี้เป็นปัญหาใหญ่ที่ทำให้รัฐบาลไทยค่อนข้างให้ความสำคัญพอสมควร ประกอบกับในช่วงนี้ไทยเริ่มมีปัญหาความขัดแย้งกับสหรัฐอเมริกาเพิ่มมากขึ้น เนื่องจากสภาวะการณ์ทางการเมืองระหว่างประเทศที่คลี่คลายไปในทางที่ดีหลังจากสภาพสงครามเย็นได้ยุติการเผชิญหน้าลง โลกซึ่งเคยถูกแบ่งเป็น 2 ค่ายใหญ่ และเผชิญหน้ากันเป็นเวลานาน เริ่มมีแนวโน้มหันมาจับมือกันมากขึ้น รวมทั้งปัญหาภายในของสหรัฐอเมริกา ซึ่งสั่งสมมาตั้งแต่ครั้งสงครามเย็น เริ่มกดดันรัฐบาลรอบด้าน จนกลายเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้รัฐบาลสหรัฐอเมริกาเริ่มหันมาเล่นงานไทยในเรื่องต่าง ๆ โดยเฉพาะปัญหาทรัพย์สินทางปัญญา ซึ่งเป็นปัญหาที่ถูกปล่อยปละละเลยมาเป็นเวลานาน ปัญหาต่าง ๆ ซึ่งแต่เดิมเป็นเรื่องของผู้ที่เกี่ยวข้องหรือผู้เชี่ยวชาญเพียงเท่านั้น เริ่มกลายเป็นปัญหาที่คนส่วนใหญ่ให้ความสนใจและมีความวิตกกังวลมากขึ้น

ประเทศไทยเองในช่วงหลัง ๆ ก็เริ่มมีการพัฒนาประเทศอย่างรวดเร็ว จนสามารถเปลี่ยนฐานะจากประเทศที่เคยมีรายได้ประชาชาติในระดับต่ำ ขึ้นมาเป็นประเทศที่มีรายได้ประชาชาติระดับปานกลาง ในขณะที่เดียวกันสหรัฐอเมริกาเองก็ได้พยายามปรับปรุงระบบเศรษฐกิจของตนให้เข้ากับภาวะการขาดดุลทางการค้าและงบประมาณ ในอัตราสูงที่เรื้อรังมาเป็นเวลานาน การค้ากลายเป็นเรื่องสำคัญมากในความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ ข้อขัดแย้งเกี่ยวกับการค้า เช่น เรื่องการกีดกันทางการค้า การให้เงินอุดหนุนสินค้าเกษตร และปัญหาเรื่องการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา ได้บดบังความเจริญก้าวหน้าของความสัมพันธ์ด้านอื่น ๆ ที่ไทยมีอยู่กับสหรัฐอเมริกา แต่อย่างไรก็ตาม กลไกต่าง ๆ ของทั้งสองฝ่ายก็ได้พยายามหาหนทางแก้ปัญหาดังกล่าวอยู่ เพราะถือว่าเป็นปัญหาที่สำคัญซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ด้านอื่น ๆ ด้วย หากสหรัฐอเมริกาจำเป็นต้องใช้มาตรการการบีบคั้นทางการค้าต่อไทย ไทยจะต้องประสบปัญหาอย่างมาก เพราะเป็นช่วงที่เศรษฐกิจไทยกำลังขยายตัวอย่างรวดเร็ว

การได้เปรียบดุลการค้าของไทย ในช่วงหลังนี้ไม่ใช่ได้ดุลแต่เฉพาะสหรัฐอเมริกาเท่านั้น แต่ไทยยังสามารถส่งสินค้าไปขายประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกได้เป็นจำนวนมาก ปริมาณสินค้าและชนิดของสินค้าก็มีความหลากหลาย และเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ เป็นลำดับ จากสินค้าส่งออกในปี 1962 ซึ่งมีมูลค่าเพียงประมาณหนึ่งพันล้านบาท เพิ่มขึ้นเป็นสามหมื่นกว่าล้านบาท ในปี 1985 และขยายตัวอย่างรวดเร็วขึ้นเป็นแสนกว่าล้านบาท ตั้งแต่ปี 1989 เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน ส่งผลให้ตลาดสหรัฐอเมริกา กลายเป็นตลาดที่ใหญ่และสำคัญของไทยในปัจจุบัน เพราะยอดการส่งออกสินค้าไทย ไปยังสหรัฐอเมริกานั้นสูงถึง 21.45 % ในปี 1994 (มกราคม - กันยายน 1994) ¹

สินค้าออกที่ไทยส่งไปขายยังสหรัฐอเมริกานั้น สินค้าประเภทผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมก็มีสัดส่วนเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ เช่น เครื่องคอมพิวเตอร์ แผงวงจรไฟฟ้า เครื่องวิดีโอ อุปกรณ์เครื่องเสียง และแม้กระทั่งก๊าซธรรมชาติเหลวก็มีแนวโน้มส่งออกเพิ่มขึ้นมาก โดยส่งออกเพิ่มสูงขึ้นถึง 89.4 % จากมูลค่า 893.2 ล้านบาท เป็น 1,691.8 ล้านบาท ในไตรมาสที่ 3 ของปี 1994 จะเห็นได้ว่าโครงสร้างสินค้าส่งออกของไทยนั้นให้ความสำคัญกับสินค้าอุตสาหกรรมอย่างมาก เมื่อเปรียบเทียบกับสินค้าเกษตร ในปี 1974 นั้น ไทยส่งสินค้าประเภทผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมไปจำหน่ายยังต่างประเทศเพียง 37.8% ในปี 1994 ไทยส่งสินค้าออกประเภทผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมสูงถึง 79.90% ในขณะที่สินค้าเกษตรมีปริมาณการส่งออกเพียง 16.36% เท่านั้น ²

สินค้าออกสำคัญ 10 อันดับแรกของไทยที่ส่งไปขายสหรัฐอเมริกาตามสถิติปีล่าสุดนั้น แสดงให้เห็นถึงการขยายตัวทางด้านอุตสาหกรรมของไทยอย่างเด่นชัด เพราะไทยส่งออกเครื่องคอมพิวเตอร์ อุปกรณ์และส่วนประกอบ มีมูลค่าสูงถึง 18,482.6 ล้านบาท ในไตรมาสที่ 3 ของปี 1994 ตามด้วยเสื้อผ้าสำเร็จรูปมูลค่า 17,819.5 ล้านบาท กุ้งสดแช่เย็น แช่แข็ง 11,608.7 ล้านบาท แผงวงจรไฟฟ้า 10,360.8 ล้านบาท และอัญมณีและเครื่องประดับ 8,628.4 ล้านบาท สินค้าที่ไทย

¹กรมเศรษฐกิจการพาณิชย์, "สถิติการค้าระหว่างประเทศของไทย," มกราคม-กันยายน 2537, หน้า 7.

²เรื่องเดียวกัน, หน้า 12-13.

ส่งออกไปยังสหรัฐอเมริกา 10 อันดับแรกนั้น เป็นผลิตภัณฑ์ทางด้านอุตสาหกรรมถึง 8 รายการในขณะที่สินค้าเกษตรแปรรูป มีเพียง 2 รายการคือ กุ้งสดแช่เย็น แช่แข็ง และอาหารทะเลกระป๋อง แต่อย่างไรก็ตามจากสถิติเกี่ยวกับการค้าสินค้าเกษตรกรรมระหว่างประเทศไทยและสหรัฐอเมริกา แสดงให้เห็นว่าประเทศไทยได้เปรียบดุลการค้าทางการเกษตรกับสหรัฐอเมริกามากขึ้นอย่างสม่ำเสมอ ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1983 เป็นต้นมา สินค้าออกประเภทผลิตผลทางการเกษตรไทยส่งไปสหรัฐอเมริกาเพิ่มปริมาณขึ้น ขณะที่สินค้าออกทางการเกษตรที่สหรัฐอเมริกาส่งมาประเทศไทยลดปริมาณลง ทำให้ผู้เชี่ยวชาญทางการเกษตรของสหรัฐอเมริกาวิจารณ์ว่าประเทศไทยยังมีความต้องการสินค้าประเภทข้าวสาลีและถั่วเหลืองจากสหรัฐอเมริกาอีกมาก แต่การส่งมาขายยังมีปริมาณจำกัด เพราะมีการกีดกันสินค้าเข้าประเภทนี้อยู่ ภาษีสินค้าขาเข้าสำหรับแอลกอฮอล์ เนื้อสัตว์ และผลิตภัณฑ์อาหารเสริมก็ตั้งไว้สูงอีกด้วย ซึ่งการกล่าวหาของสหรัฐอเมริกาว่า ไทยมีนโยบายการกีดกันสินค้าบางประเภทนั้น เป็นตัวกระตุ้นความรู้สึกไม่พอใจเป็นอย่างยิ่งสำหรับชาวอเมริกัน เพราะตั้งแต่สมัยประธานาธิบดี โรนัลด์ เรแกน เป็นต้นมาสหรัฐอเมริกาพยายามโหมโรงให้เกิดการค้าเสรีขึ้นในโลกอย่างจริงจัง นโยบายของอดีตประธานาธิบดี โรนัลด์ เรแกน นั้นมีนัยสำคัญว่าการค้าเสรียอมทำให้เกิดงานมากขึ้น ตลอดจนเป็นการปรับปรุงการใช้ทรัพยากร ส่งเสริมให้มีความก้าวหน้าและการประดิษฐ์สิ่งใหม่รวดเร็วขึ้น และเป็นสิ่งที่จะช่วยส่งเสริมมาตรฐานความเป็นอยู่ให้ดีขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้การค้าเสรียังให้ประโยชน์ในด้านความมั่นคงของชาติให้กับสหรัฐอเมริกามากขึ้น และยังเป็น การช่วยให้ประเทศอื่นที่เปิดตลาดเสรีมีฐานะทางเศรษฐกิจที่มั่นคง

แต่ในระยะหลังสหรัฐอเมริกา เริ่มหันมาดำเนินมาตรการทางการค้าที่เข้มงวดมากขึ้น เพราะทนต่อแรงบีบคั้นทางการเมืองภายในรวมทั้งความไม่สามารถในการแข่งขันในตลาดโลก ปัญหาการขาดดุลการค้าจำนวนมาก แรงกดดันจากวงการอุตสาหกรรม และรัฐสภาเป็นปัจจัยภายในที่ทำให้รัฐบาลต้องดำเนินนโยบาย การค้ากับต่างประเทศ ในลักษณะที่ปกป้องและกีดกันการค้ามากขึ้น ทั้งในรูปของการเสนอร่างกฎหมายการค้า การใช้มาตรการจำกัดปริมาณการนำเข้า การใช้ภาษีตอบโต้และภาษีต่อต้าน การทุ่มตลาด รวมทั้งชักจูงให้ประเทศคู่ค้ารวมทั้งไทยทำความตกลงจำกัดการส่งออกโดยสมัครใจ (Voluntary Export Restraint Arrangement

VRA) สหรัฐอเมริกาจำเป็นต้องดำเนินมาตรการต่าง ๆ กับไทยและประเทศอื่น ๆ ที่ผู้บริหารการค้าระหว่างประเทศของสหรัฐอเมริการู้ดีว่าอุปสรรคทางการค้าระหว่างประเทศนั้นแม้จะเป็นอุปสรรคสำคัญในการส่งออก แต่ก็ไม่ใช่สาเหตุที่สำคัญที่ทำให้สหรัฐอเมริกาประสบกับปัญหาการขาดดุลการค้าจำนวนมาก ปีฉััยสำคัญที่ส่งผลให้สหรัฐอเมริกาต้องขาดดุลการค้าจำนวนมากนั้นมาจากปัญหาเศรษฐกิจภายในและโครงสร้างทางเศรษฐกิจ ซึ่งอาจแยกย่อยให้เห็นภาพชัดเจนมากขึ้นดังนี้คือ

ปัญหาทางเศรษฐกิจภายใน

1. ค่าของเงินดอลลาร์สหรัฐฯ เพิ่มสูงขึ้น
2. การลดลงของความต้องการสินค้าจากสหรัฐอเมริกาของประเทศกำลังพัฒนา
3. อัตราการออม และการลงทุนของสหรัฐอเมริกาค่อนข้างต่ำ
4. การปล่อยปละละเลยปัญหาเศรษฐกิจภายในประเทศจนเรื้อรังยากที่จะแก้ไขได้
5. การทุ่มเทงบประมาณด้านการเกษตรและการทหารจำนวนมาก

ในช่วงต้นทศวรรษที่ 1970 สหรัฐอเมริกาต้องประสบกับปัญหาเศรษฐกิจถดถอยอย่างรุนแรงเนื่องจากปัญหาเงินเฟ้อ ธนาคารกลางสหรัฐฯ ซึ่งได้ใช้มาตรการควบคุมเครดิต และต่อต้านเงินเฟ้ออย่างเข้มงวด โดยใช้มาตรการเพิ่มอัตราดอกเบี้ยสูงถึงกว่าร้อยละ 20 ในช่วงปลายปี 1980³ ทำให้อุปสงค์ในการลงทุนและการใช้จ่ายเพื่อการบริโภคหดตัวอย่างรุนแรง และเกิดภาวะชะงักงันทางเศรษฐกิจ ในขณะที่เดียวกันการใช้จ่ายของภาครัฐยังคงเพิ่มสูงขึ้นเรื่อยๆ ส่งผลต่อการขาดดุลงบประมาณติดพันเป็นระยะเวลานาน ในสมัยประธานาธิบดีเรแกน ได้พยายามใช้นโยบายตามหลักการของเศรษฐศาสตร์ด้านอุปทาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการลดภาษี ยิ่งไปกว่านั้นประธานาธิบดีเรแกน ยังได้วางโปรแกรมทางเศรษฐกิจใหม่ คือ "โปรแกรมเพื่อ

³กรมเศรษฐกิจการพาณิชย์, "ความสัมพันธ์ด้านเศรษฐกิจและการค้าไทย-สหรัฐอเมริกา," 1-11 ตุลาคม 2524, หน้า 34.

การฟื้นตัวทางเศรษฐกิจ" (A Program for Economic Recovery)⁴ ซึ่งมีองค์ประกอบสำคัญอยู่ 4 ส่วนคือ

1. แผนการที่จะปฏิรูบบประมาณ เพื่อลดอัตราการขยายตัวของการใช้จ่ายของรัฐบาลกลาง
2. แผนการที่จะลดภาษีเงินได้ส่วนบุคคลลงปีละ 10 เปอร์เซ็นต์ เป็นเวลาติดต่อกัน 3 ปี
3. แผนการยกเลิกหรือผ่อนคลายกฎระเบียบต่าง ๆ ที่มากมายเกินไป
4. แผนการดำเนินนโยบายการเงินในลักษณะที่จะช่วยให้ระบบเศรษฐกิจมีเสถียรภาพและตลาดการเงินมีความมั่นคง

นโยบายของประธานาธิบดี เรแกนนั้น มีนโยบายเพื่อลดการใช้จ่ายของรัฐบาล เพื่อให้รัฐบาลมีงบประมาณแบบสมดุล แต่ทั้งนี้ค่าใช้จ่ายดังกล่าวต้องไม่เกี่ยวข้องกับค่าใช้จ่ายในการป้องกันประเทศ ดังนั้นจะเห็นได้ว่างบประมาณด้านการทหารในสมัยประธานาธิบดี เรแกนนั้นสูงมาก โดยเฉพาะค่าใช้จ่ายในโครงการสตาร์วอร์ นอกจากนี้รัฐบาลยังได้ให้การสนับสนุนการผลิตและการส่งออกสินค้าเกษตร (Subsidy) ในวงเงินมหาศาล ทำให้ส่งผลต่อเศรษฐกิจภายในโดยรวมมาจนถึงปัจจุบัน

ปัญหาทางโครงสร้างเศรษฐกิจ

1. ความล้มเหลวของการนำผลการวิจัย และการพัฒนามาใช้ในเชิงพาณิชย์
2. ระบบอุตสาหกรรมสหรัฐอเมริกาไม่สามารถปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงของอุปสรรคในตลาดใหม่ ๆ ได้
3. ธุรกิจของสหรัฐอเมริกามีความโน้มเอียงในการวางแผนระยะสั้น
4. บริษัทของสหรัฐอเมริกาขาดความชำนาญ ในด้านการตลาดระหว่างประเทศ

⁴ ชมเพลิน จันทรเรืองเพ็ญ, ทฤษฎีนโยบายมหเศรษฐศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ด้านอุปทานและเศรษฐศาสตร์ด้านอุปสงค์ (กรุงเทพมหานคร : เอียร์บุ๊กพับลิชเชอร์, 2527), หน้า 149.

ปัญหาทางเศรษฐกิจและโครงสร้างนี้เองที่ส่งผลต่อการดำเนินการทางการค้าของสหรัฐอเมริกา ในขณะที่ประเทศกำลังพัฒนาต่าง ๆ รวมทั้งไทยนั้นอยู่ในช่วงที่เศรษฐกิจภาคอุตสาหกรรมเริ่มอยู่ตัว หลังจากที่ต้องประสบกับภาวะการขาดดุลการค้ามาเป็นระยะเวลายาวนาน เนื่องจากต้องนำเข้าสินค้าทุนเป็นจำนวนมาก ประเทศไทยเองนั้นต้องนำเข้าสินค้าทุนจากสหรัฐอเมริกามูลค่ามหาศาลต่อปี ไทยต้องประสบกับสภาวะการขาดดุลทางการค้ากับสหรัฐอเมริกาตลอดมา จนถึงปี 1984 เป็นเวลาหลายสิบปีด้วยกัน แต่ในระยะหลังๆ นี้ ภาคอุตสาหกรรมของไทย เริ่มจะมีศักยภาพมากขึ้น โดยเฉพาะสินค้าที่ไม่ต้องใช้เทคโนโลยีสูงนัก แต่เป็นอุตสาหกรรมพื้นฐานที่สำคัญ และต้องใช้แรงงานคนจำนวนมาก เช่น ผลิตภัณฑ์ประเภทแผงวงจรไฟฟ้า อัญมณีและเครื่องประดับ เครื่องรับวิทยุ โทรทัศน์ วีดีโอ และอุปกรณ์เครื่องเสียง เป็นต้น สินค้าเหล่านี้ ไทยยังคงได้รับสิทธิพิเศษทางภาษีศุลกากร (GSP) จากสหรัฐอเมริกาอยู่ด้วย ทำให้สามารถแข่งขันกับประเทศกำลังพัฒนาอื่น ๆ ได้ดี

การรับสิทธิพิเศษทางการค้า (GSP) จากสหรัฐอเมริกาถึงแม้จะมีเงื่อนไขต่าง ๆ มากมาย แต่คุณประโยชน์ที่ไทยได้รับนั้นก็ยังมีมากเช่นกัน เพราะจากการได้รับสิทธิ GSP นี้ส่งผลให้ไทยมีส่วนแบ่งในตลาดสหรัฐอเมริกาเพิ่มขึ้น แม้ว่าจะน้อยกว่าประเทศภาคีอาเซียนอื่นๆ ซึ่งมีสินค้าประเภท น้ำมันเช่น มาเลเซีย หรืออินโดนีเซีย สาเหตุสำคัญที่ไทยได้ส่วนแบ่งตลาดค่อนข้างน้อย เป็นเพราะประเทศไทยเป็นประเทศเกษตรกรรมโดยพื้นฐาน และเคยเป็นประเทศที่ส่งออกผลิตผลทางการเกษตรเป็นสินค้าหลัก รัฐบาลเริ่มจะหันมาให้ความสำคัญกับการผลิตสินค้าอุตสาหกรรมเพื่อการส่งออกในระยะหลัง ทำให้อัตราการขยายตัวของส่วนแบ่งการตลาดช้ากว่าประเทศคู่ค้าอื่น ๆ ของสหรัฐอเมริกา นอกจากนี้ ไทยยังมีปัญหาเรื่องของการขยายงานด้านการตลาดส่งออกในต่างประเทศ (International Marketing Network) ซึ่งไม่ค้ำมือกว้างขวางเท่าที่ควร หากกลไกส่วนนี้สามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น อาจส่งผลให้ไทยได้รับส่วนแบ่งตลาดสินค้าอุตสาหกรรมบางประเภทเพิ่มขึ้น เช่น สินค้าประเภทสิ่งทอ เสื้อผ้าสำเร็จรูป เพราะคนอเมริกันมองว่าสินค้าประเภทนี้ของไทยราคาค่อนข้างถูก คุณภาพดี และมีแบบทันสมัยให้เลือกมากมาย นอกจากนี้ สินค้าประเภทอัญมณีและเครื่องประดับ เช่น เพชร ทับทิม ไพลิน มรกต ฯลฯ ที่ได้รับกาวเจียระไนแล้วก็เป็นที่นิยมอย่างมาก เพราะสินค้าประเภทนี้จากไทยค่อนข้าง

จะมีราคาถูกกว่าสวิสเซอร์แลนด์ และฮ่องกง ซึ่งเป็นเจ้าตลาดอยู่เดิม รวมทั้งสินค้าจากไทยนั้นมีความประณีตสวยงามด้วยฝีมือที่สูงกว่ามาตรฐาน ประกอบกับผู้หญิงอเมริกันมีความนิยมเครื่องประดับที่เป็นทับทิม และไพลิน ซึ่งไทยผลิตได้จำนวนมาก ทำให้สินค้าดังกล่าวทั้งสองประเภทค่อนข้างมีอนาคตสดใสมากทีเดียว

ส่วนสินค้าประเภทอุตสาหกรรมกิ่งสำเริงรูปที่ผลิตขึ้นสำหรับใช้ประกอบเป็นสินค้าอิเล็กทรอนิกส์ชนิดต่าง ๆ ก็เป็นที่ต้องการของสหรัฐอเมริกา เพราะไทยสามารถผลิตได้ในราคาต่ำ เนื่องจากต้นทุนด้านแรงงานและอื่น ๆ ต่ำกว่าในสหรัฐอเมริกาอย่างมาก ทำให้อุตสาหกรรมการผลิตสินค้าประเภทนี้เพื่อการส่งออกของไทยขยายตัวอย่างรวดเร็ว ซึ่งเป็นผลมาจากต้นทุนการผลิตในสหรัฐอเมริกาและญี่ปุ่น ซึ่งเป็นผู้ผลิตรายใหญ่ของโลกย้ายฐานการลงทุนมายังประเทศกำลังพัฒนา เช่น ไทย ซึ่งมีค่าแรงต่ำ และมีเงื่อนไขด้านการส่งเสริมการลงทุนที่เอื้ออำนวยทำให้สินค้าอุตสาหกรรมพื้นฐานประเภทนี้ขยายตัวอย่างรวดเร็ว

สินค้าของไทยที่มีอนาคตสดใสในตลาดสหรัฐอเมริกานั้น มิได้มีเพียงสองสามชนิดที่อ้างถึงมาแล้วเท่านั้น แต่ยังมีอีกมากมาย หากไทยพยายามรักษาตลาดสหรัฐอเมริกาเอาไว้ให้ดี และแก้ปัญหาการค้าที่กำลังเกิดขึ้นอยู่ ให้สำเร็จและระมัดระวังไม่ให้เกิดปัญหาดังกล่าวขึ้นมาอีก ก็จะทำให้เราสามารถขยายส่วนแบ่งตลาดสหรัฐอเมริกาได้เพิ่มขึ้น เพราะทุกคนย่อมตระหนักดีอยู่แล้วว่า ตลาดสหรัฐอเมริกาเป็นตลาดที่มีอำนาจซื้อสูงตลอดทั้ง เป็นตลาดที่มีลักษณะเปิดกว้างสำหรับสินค้าจากต่างประเทศมากพอสมควร แม้รัฐบาลจะเข้ามาควบคุมปริมาณสินค้าเข้าเพื่อคุ้มครองอุตสาหกรรมภายในประเทศของตน และเพื่อผลประโยชน์ทางการเมืองบางอย่างก็ตาม แต่ก็ไม่ใช่จะเป็นอุปสรรคสำคัญ ในการที่ไทยจะขยายการส่งออกสินค้าไปยังสหรัฐอเมริกาให้ได้มากขึ้น ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความสามารถและความพยายามของผู้ผลิต หรือผู้ส่งออกที่จะดำเนินงานด้านการตลาดในสหรัฐอเมริการ่วมกับภาครัฐ ที่จะต้องคอยกำกับดูแลระมัดระวังไม่ให้เกิดปัญหาใด ๆ ขึ้น เช่น กรณีทรัพย์สินทางปัญญา ซึ่งอาจจะขยายตัวบานปลายกลายเป็นสงครามการค้า ซึ่งจะทำให้ชาติต้องเสียผลประโยชน์มหาศาล ในส่วนของภาคเอกชนนั้นก็ต้องให้ความร่วมมือกับภาครัฐ ไม่ควรละเมิดกฎเกณฑ์ทางการค้าต่าง ๆ หากเราปฏิบัติต่อการค้ากับสหรัฐอเมริกาอย่างตรงไปตรงมาและระมัดระวัง ลู่ทางการส่งออกของไทยไปยังสหรัฐอเมริกาน่า

จะมีมากขึ้นเพราะเรายังมีสินค้าอื่น ๆ อีกมากมายหลายชนิดที่ยังไม่ได้ส่งออกไปยังตลาดสหรัฐอเมริกาเลย ทั้ง ๆ ที่สินค้าบางชนิด ไทยสามารถผลิตได้อย่างมีคุณภาพและราคาถูก สามารถที่จะแข่งขันกับประเทศอื่น ๆ เช่น สาธารณรัฐเกาหลี ชองกง และไต้หวัน ที่บุกเบิกตลาดสหรัฐอเมริกามาก่อนได้ไม่ยากนัก หากผู้ผลิตของไทยจะมุ่งทำการผลิตเพื่อส่งออกไปจำหน่ายในสหรัฐอเมริกาอย่างจริงจัง และสอดคล้องกับความต้องการของตลาด แต่ทั้งนี้การผลิต และการค้าจะต้องวางอยู่บนพื้นฐานของหลักเกณฑ์ และกติกาที่ถูกต้อง เพื่อจะได้ไม่ก่อให้เกิดความขัดแย้งจนกระทั่งสหรัฐอเมริกาสามารถนำมาใช้เป็นข้ออ้างในการเล่นงานไทยเช่นเดียวกับได้กระทำในกรณีทรัพย์สินทางปัญญาซึ่งไทยถูกระงับการใช้สิทธิ GSP สำหรับสินค้าบางประเภทจนกว่าไทยจะสามารถแก้ปัญหาจนเป็นที่พอใจของฝ่ายสหรัฐอเมริกา

2. ความสำคัญของเรื่อง

การที่ผู้ศึกษามีความสนใจที่จะเขียนวิทยานิพนธ์เรื่อง ปัญหาความขัดแย้งทางการค้าระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกา ในประเด็นเกี่ยวกับ ทรัพย์สินทางปัญญา เนื่องจากผู้ศึกษาเห็นว่าเรื่องนี้มีความสำคัญดังนี้ คือ

1. สหรัฐอเมริกาเป็นประเทศคู่ค้าที่จัดได้ว่าสำคัญที่สุดของไทย เพราะได้มีการติดต่อค้าขายยาวนานกว่าหนึ่งศตวรรษมาแล้ว และยังเป็นตลาดการค้าที่ไทยส่งสินค้าเข้าไปขายมากเป็นอันดับหนึ่งในปัจจุบัน

2. สหรัฐอเมริกาได้ประกาศใช้กฎหมายการค้าและการแข่งขัน ฉบับปี ค.ศ.1988 (Omnibus Trade and Competitiveness Act of 1988) ซึ่งมิผลให้สามารถใช้มาตรการกีดกันทางการค้าได้หลายรูปแบบ เช่น การอนุญาตให้ภาคเอกชนสามารถร้องเรียนความเสียหายเปรียบทางการค้าต่อรัฐบาลได้โดยตรง การโอนอำนาจของประธานาธิบดี ในเรื่องของการใช้มาตรการตอบโต้ (Counter measures) ให้ผู้แทนการค้าสหรัฐฯ (United States Trade Representative - USTR) และการโต้สวนที่สามารถทำได้ง่ายและรวดเร็วตามบทบัญญัติของ

กฎหมายการค้าฉบับนี้ ซึ่งมาตรการดังกล่าวข้างต้นนั้นจะส่งผลกระทบต่อไทยโดยตรง เพราะไทยเป็นประเทศหนึ่งที่ถูกกล่าวหาว่าทำการค้าอย่างไม่เป็นธรรมกับสหรัฐฯ

3. รัฐบาลไทยได้พยายามดำเนินมาตรการแก้ไขกรณีความขัดแย้งตลอดมา เพื่อที่จะรักษาตลาดและสิทธิพิเศษทางการค้าไว้ โดยได้ดำเนินการส่งคณะผู้แทนไปเจรจาต่อรองหลายคณะด้วยกัน และยังได้นำผลของการเจรจาในแต่ละครั้งมาปรับปรุงให้เป็นที่ยอมรับของสหรัฐอเมริกามา เพราะปัญหาการค้าเป็นเรื่องที่ละเอียดอ่อนและสลับซับซ้อน อีกทั้งยังกระทบกระเทือนต่อผลประโยชน์แห่งชาติอย่างมากมาหลายปี และอาจจะนำไปสู่ความขัดแย้งทางการเมืองภายในของไทยได้ ดังนั้น การดำเนินการและตัดสินใจใด ๆ ในปัญหานี้จึงต้องใช้ความรอบคอบระมัดระวังเป็นอย่างยิ่ง

4. เวทีในการเจรจาการค้าระหว่างประเทศระดับพหุภาคี เช่น เวทีของ GATT (General Agreement on Tariff and Trade) มีส่วนช่วยในการเจรจาในระดับทวิภาคีให้มีความเป็นธรรมมากขึ้น รัฐบาลไทยจึงได้พยายามผลักดันและต่อรองให้มีการนำปัญหาการค้าต่าง ๆ เข้าไปเจรจาในระดับพหุภาคี เพื่อลดแรงกดดันบีบบังคับจากมหาอำนาจ ซึ่งอาจทำให้ไทยต้องเสียผลประโยชน์ที่ควรจะได้ไป

5. การศึกษาเรื่องนี้ ในลักษณะของการวิจัย และเรียบเรียงเป็นวิทยานิพนธ์นั้น ยังไม่มีผู้ใดเคยทำมาก่อน ผู้ศึกษาจึงเห็นว่าการศึกษาเรื่องนี้จะช่วยทำให้ได้ทราบเหตุผล ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับปัญหาความขัดแย้งทางการค้าระหว่างไทยกับสหรัฐฯ หลังจากการประกาศใช้กฎหมายการค้าฉบับปี ค.ศ. 1988 ว่าได้ส่งผลกระทบต่อประเทศไทยอย่างไร และไทยจะสามารถคลี่คลายปัญหานี้ได้สำเร็จลุล่วงหรือไม่ เพราะมิฉะนั้นจะกลายเป็นอุปสรรคที่สำคัญต่อการพัฒนาประเทศในระยะต่อไป

3. ความเป็นมาของเรื่อง

ประเทศไทยและสหรัฐอเมริกามีความสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างกันมาเป็นเวลานานกว่าหนึ่งศตวรรษ โดยไทยเริ่มมีการทำสัญญาการค้ากับสหรัฐอเมริกาครั้งแรกในปี ค.ศ. 1833 ซึ่งตรงกับรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว

(ครองราชย์ระหว่าง ค.ศ. 1824-1851)⁵ และประธานาธิบดีแจ๊คสัน สหรัฐอเมริกา ได้ส่งนายเอ็ดมันด์ โรเบิตส์ เป็นทูตเข้ามาเจรจากับฝ่ายไทยโดยได้รับการต้อนรับจากไทยอย่างสมเกียรติ และการเจรจาก็เป็นไปอย่างราบรื่นเรียบร้อยทุกประการ ซึ่งเป็นนิมิตรหมายอันดีในการสืบสานความสัมพันธ์ตลอดมา นอกจากนี้สหรัฐฯ เองยังได้พิสูจน์ให้เห็นถึงความเป็นมิตรที่ดีในหลาย ๆ ครั้งด้วยกัน เช่น ในช่วงสงครามมหาเอเชียบูรพา ญี่ปุ่นได้ส่งทหารเข้ามารุกรานประเทศไทยในวันที่ 8 ธันวาคม ค.ศ. 1941 พร้อมทั้งกดดันให้ไทยยอมเข้าร่วมสงครามกับฝ่ายญี่ปุ่น และประกาศสงครามกับสหรัฐฯ แต่ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช เอกอัครราชทูตไทยประจำกรุงวอชิงตันในขณะนั้น ไม่ยอมเป็นตัวแทนรัฐบาลไทยประกาศสงครามกับสหรัฐอเมริกา และยังได้ตั้งขบวนการเสรีไทย โดยชักชวนชาวไทยต่อต้านญี่ปุ่น ทำให้กระทรวงการต่างประเทศสหรัฐอเมริกาไม่ยอมรับการประกาศสงครามของรัฐบาลไทย เมื่อสงครามยุติลงผู้แทนสหรัฐฯ ได้ชี้แจงต่อที่ประชุมนานาชาติกลุ่มสัมพันธมิตร ว่าไทยต้องเข้าร่วมสงครามกับญี่ปุ่นด้วยความจำเป็นเพราะถูกบีบบังคับ จนในที่สุดที่ประชุมได้ลงมติให้ไทยยังดำรงความเป็นเอกราชต่อไป

ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ไทยต้องประสบปัญหาเศรษฐกิจตกต่ำอย่างรุนแรง สหรัฐอเมริกาก็ได้เข้ามามีบทบาทในการให้ความช่วยเหลือทั้งทางด้านการศึกษา สาธารณสุข เกษตรกรรม อุตสาหกรรม พาณิชยกรรม และการทหาร จนทำให้เศรษฐกิจไทยเริ่มฟื้นตัวขึ้นมาเรื่อย ๆ และยังเป็นรากฐานในการพัฒนาประเทศในระยะต่อมา

การพัฒนาเศรษฐกิจของไทยอย่างจริงจังในยุคต้น ๆ ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1957 หากดูจากสถิติจะเห็นได้ชัดเจนว่าไทยเป็นฝ่ายขาดดุลการค้าต่อสหรัฐฯ เรื่อยมาโดยเริ่มได้ขาดจากจำนวนเพียงไม่กี่ร้อยล้านบาทในระยะต้น ๆ และทวีตัวสูงขึ้นจนถึงจุดสูงสุดในปี ค.ศ. 1980 เป็นจำนวนถึงกว่า 15,000 ล้านบาท แต่ในช่วงหลังจาก

⁵ ทรงศรี อัจจอรุณ, "123 ปีแห่งมิตรภาพระหว่างไทยกับอเมริกัน," ใน ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกา พ.ศ. 2376-2493, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แพร่พิทยา อินเทอร์เน็ตเนชั่นแนล ห.จ.ก., 2519), หน้า 2.

นี้ภาวะการขาดดุลการค้าของไทยเริ่มลดน้อยลง เนื่องจากภาคอุตสาหกรรมไทยเริ่มอยู่ตัวและสามารถส่งสินค้าไปขายยังสหรัฐฯ มากขึ้น กล่าวคือยอดการขาดดุลในปี ค.ศ. 1982 ลดลงเหลือเพียงประมาณ 6,000 ล้านบาท และใน ค.ศ. 1985 ไทยก็สามารถส่งสินค้าออกไปจำหน่ายยังตลาดสหรัฐฯ เกินดุลเป็นครั้งแรก โดยสินค้าที่ไทยส่งออกไปยังสหรัฐฯ ในระยะหลัง ๆ นี้ได้แก่ เสื้อผ้าสำเร็จรูป ผ้าพื้นต่าง ๆ แผงวงจรไฟฟ้า สปีดกระเบื้อง ดอกไม้ประดิษฐ์ ปลาทูนากะบอง เป็นต้น

ในขณะเดียวกัน ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1985 ยอดการขาดดุลการค้าของสหรัฐฯ ต่อไทยก็ถึบตัวสูงขึ้นเรื่อย ๆ จนเป็นเหตุให้บรรดาผู้ผลิตสินค้าชาวอเมริกัน เริ่มมีปฏิกิริยาโต้ตอบด้วยการเรียกร้องให้รัฐบาลสหรัฐฯ เข้ามาช่วยเหลือ และคุ้มครองอุตสาหกรรมภายในประเทศ โดยอ้างว่าถูกสินค้านำเข้าจากต่างประเทศเข้ามาท่วมตลาดในราคาต่ำ เนื่องจากผู้ส่งออกเหล่านั้นได้รับความช่วยเหลือและอุดหนุนการส่งออกจากภาครัฐบาล จากข้อกล่าวหาดังกล่าวนี้ กลุ่มประเทศที่โดนโจมตีมากที่สุดได้แก่ บรรดาประเทศกำลังพัฒนารวมทั้งประเทศไทยด้วย เสียงเรียกร้องของชาวอเมริกันดังกล่าว ผนวกเข้ากับภาวะกดดัน จากการขาดดุลการค้าที่เพิ่มขึ้นอย่างมหาศาลกลายเป็นส่วนสำคัญที่ผลักดันนโยบายกีดกันทางการค้าของสหรัฐฯ ในระยะหลัง ๆ ให้มีความเข้มงวดมากขึ้น

สหรัฐฯ ได้นำมาตรการต่าง ๆ เข้ามาใช้ เช่น มาตรการทางด้านภาษีศุลกากร (Tariff Barriers) การขู่ว่าจะตัดสิทธิพิเศษทางการค้า (Generalized System of Preferences - GSP)* การเรียกร้องให้ประเทศคู่ค้าให้ความคุ้มครองแก่ทรัพย์สินทางปัญญาของสหรัฐฯ และการออกกฎหมายการค้าฉบับใหม่ซึ่งมีความเข้มงวดมากขึ้น เป็นต้น

*Generalized System of Preferences - GSP หมายถึง ระบบการให้สิทธิพิเศษทางภาษีศุลกากรเป็นการทั่วไป ที่ประเทศพัฒนาแล้วให้แก่สินค้าที่มีแหล่งกำเนิดในประเทศกำลังพัฒนา โดยการลดหย่อนหรือยกเว้นอากรขาเข้าให้แก่สินค้าที่อยู่ในข่ายได้รับสิทธิพิเศษทางการค้า ทั้งนี้โดยประเทศผู้ให้สิทธิพิเศษจะไม่เรียกร้องสิ่งตอบแทนใด ๆ ทั้งสิ้น

ประเด็นที่จะนำมาศึกษาวิจัยในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ คือ ประเด็นที่สหรัฐฯ เรียกร้องให้ไทยให้ความคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา และสหรัฐฯ ได้ออกกฎหมายการค้า ฉบับปี ค.ศ. 1988 โดยมีบทบัญญัติที่สำคัญคือ มาตรา 301 ซึ่งเป็นมาตรการที่ว่าด้วยการปฏิบัติทางการค้าที่ไม่เป็นธรรม อันนำไปสู่ความขัดแย้งระหว่างไทยกับสหรัฐฯ ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1989 ซึ่งเป็นปีแรกที่ไทยถูกระบุชื่อไว้ในบัญชีประเทศที่ถูกรับตามองเป็นพิเศษ (Priority Watch List - PWL)* ด้วยสาเหตุที่สหรัฐฯ อ้างว่า^๑

1. ไทยไม่ยอมเปิดตลาดให้บุหรี่ยของสหรัฐฯ**
2. ไทยตั้งกำแพงภาษี และใช้มาตรการกีดกันสินค้าสหรัฐฯ หลายชนิด ซึ่งได้แก่ เหล้า ไวน์ กล้องและฟิล์มถ่ายรูป Polaroid ซีดีโคแอล และขนมหวาน

^๑"ภาพความสัมพันธ์อดีตปัจจุบันไทย-สหรัฐฯ," ผู้ส่งออก, พฤศจิกายน 2532

*Priority Watch List - PWL นี้เป็นมาตรการที่ USTR กำหนดขึ้นมาในภายหลัง ไม่ได้ตราไว้ในกฎหมายการค้าสหรัฐฯ ซึ่งไม่มีผลในการสอบสวนเป็นแต่เพียงการข่มขู่เท่านั้น

**สมาคมผู้ส่งออกบุหรี่ยของสหรัฐฯ ได้ยื่นคำร้องต่อ USTR ว่าประเทศไทยมีการห้ามนำเข้าบุหรี่ยจากต่างประเทศ และห้ามการลงทุนจากต่างประเทศเพื่อผลิตบุหรี่ยในประเทศไทย ซึ่งส่งผลเสียต่อเศรษฐกิจสหรัฐฯ ดังนั้นสหรัฐฯ จึงได้เสนอให้มีการเจรจาหรือกัน ในวันที่ 31 กรกฎาคม - 1 สิงหาคม ค.ศ. 1992 ผลการหารือนั้น ไทยชี้แจงว่าบุหรี่ยเป็นสินค้าพิเศษที่ทำลายสุขภาพประชาชน รัฐบาลจำเป็นต้องผูกขาดกระบวนการผลิตมาโดยตลอด แต่สหรัฐฯ อ้างว่าเหตุผลด้านสุขภาพนั้นต้องแยกออกจากการค้าให้เด็ดขาด มิฉะนั้นสหรัฐฯ จะถือว่าการกระทำของไทยเข้าข่าย "มาตรา 301 ธรรมดา" (regular 301) ของกฎหมายการค้าสหรัฐฯ ฉบับปี ค.ศ. 1988 ปัญหาเรื่องการเปิดตลาดบุหรี่ยสหรัฐฯ ในไทยได้ยึดเงื่อนไขจนกระทั่งต้องให้คณะกรรมการพิกัดอัตราภาษีศุลกากร และการค้า (GATT) เข้ามาเป็นผู้ตัดสิน

3. สมาคมผู้ผลิตยา สหพันธ์ทริพย์สินทางปัญญานานาชาติ สมาคมคอมพิวเตอร์ซอฟต์แวร์ และหอการค้าสหรัฐฯ ยื่นแสดงความเห็นต่อสำนักงานผู้แทนการค้าสหรัฐฯ (United States Trade Representative - USTR) ว่าควรใช้มาตรา 301 กับไทย เนื่องจากไทยไม่ให้ความคุ้มครองทริพย์สินทางปัญญาของสหรัฐฯ อย่างเพียงพอและมีประสิทธิภาพ

หลังจากที่ไทยถูกระบุชื่อไว้ในบัญชี PWL แล้ว สหรัฐฯ ก็ยังคงกล่าวหาไทยว่ามีได้ดำเนินการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ อย่างจริงจัง จึงได้ระบุไทยไว้ในบัญชี Priority Foreign Countries - PFC ในอีก 2 ปีต่อมา (ค.ศ. 1992) ซึ่งหมายถึงว่าไทยเป็นประเทศคู่ค้าของสหรัฐฯ ที่จะต้องถูกไต่สวนและตอบโต้ทางการค้า โดยสหรัฐฯ ได้กำหนดเรื่องเร่งด่วนที่จะเจรจากับฝ่ายไทยให้มีความคืบหน้าโดยเร็วไว้ 4 ประการ คือ

1. เรื่องสิทธิบัตร
2. ลิขสิทธิ์ รวมถึงคอมพิวเตอร์ซอฟต์แวร์
3. เครื่องหมายการค้า
4. บทบาทสร้างสรรค์ของไทยในรอบอุรุกวัย

รัฐบาลไทยตั้งแต่ยุคพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ จนถึงรัฐบาลนายกรัฐมนตรีนายอานันท์ ปันยารชุน ได้เจรจาต่อรองจนสามารถผ่อนปรนปัญหาความขัดแย้งทางการค้ากับสหรัฐฯ ได้สำเร็จในระดับหนึ่ง แต่ไทยก็ยังถูกระบุให้อยู่ในกลุ่ม PFC ต่อไป เพราะสหรัฐฯ ยังคงอ้างว่าไทยแก้ปัญหาล่าช้าและไม่พอใจพระราชบัญญัติสิทธิบัตรฉบับแก้ไขใหม่ของไทย ซึ่งได้ผ่านการเห็นชอบของรัฐสภาในปี ค.ศ. 1992 ต่อมาในสมัยรัฐบาลนายกรัฐมนตรีนายชวน หลีกภัย ได้มีการส่งคณะผู้แทนไทย 3 ชุด ทั้งในระดับรัฐมนตรี และเจ้าหน้าที่ระดับสูงไปเจรจากับสหรัฐฯ อเมริกา ชุดที่หนึ่งนำโดย นายพชร อิศรเสนา ณ อยุธยา ปลัดกระทรวงพาณิชย์ไปเจรจากับ นาย Robert Cassidy ผู้ช่วย USTR ประจำภาคพื้นเอเชีย-แปซิฟิก ได้ผลสรุปของการเจรจาที่นาย Cassidy ได้แจ้งให้คณะผู้แทนไทยทราบว่า ฝ่ายบริหารของประธานาธิบดีคลินตันมีความเห็นว่าจะประกาศผลการตัดสินใจอย่างเป็นทางการว่าจะดำเนินมาตรการอย่างไรกับไทย ในวันที่ 30 เมษายน ค.ศ. 1993

วันที่ 27 เมษายน ค.ศ. 1993 คณะผู้แทนไทยชุดที่ 2 นำโดยนายอุทัย พิมพ์ใจชน ได้เดินทางไปเจรจาทหารือกับสหรัฐอเมริกาอีกครั้ง โดยแบ่งการเจรจาออกเป็น 2 ระดับ คือ ระดับแรกเป็นการหารือในส่วนของผู้เจ้าหน้าที่ ระหว่างนายสุชาย เชาววิศิษฐ์ รักษาการอธิบดีกรมทรัพย์สินทางปัญญา กับนาย Cassidy ระดับที่สองเป็นระดับรัฐมนตรีระหว่างนายอุทัย พิมพ์ใจชน กับนาย Mickey Kantor ซึ่งการหารือในครั้งนี้นำสหรัฐฯ ได้ผ่อนปรนโดยไม่ได้กดดันให้ไทยต้องทำ MOU แต่ให้ใช้จดหมายจากนาย Kantor ถึงรัฐมนตรีอุทัย พร้อมแนบท้ายเป็น Summary of Elements บรรจุข้อเรียกร้องสำคัญ ๆ ให้ฝ่ายไทยแก้ไข เช่น บทบัญญัติว่าด้วยการอนุมัติใช้สิทธิ (Compulsory Licensing) ให้จำกัดขอบเขตอำนาจของคณะกรรมการสิทธิบัตรยา ขอให้ไทยจัดทำร่างพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ฉบับใหม่ และไทยต้องให้สิทธิทางการตลาดสำหรับยาสหรัฐฯ แต่เพียงผู้เดียว (Market Exclusivity) ระหว่าง 7 ถึง 10 ปี

วันที่ 26-28 กรกฎาคม ค.ศ. 1993 คณะผู้แทนไทยชุดที่ 3 นำโดยรองนายกรัฐมนตรี นายศุภชัย พานิชภักดิ์ ได้เดินทางไปเจรจากับสหรัฐฯ ในครั้งนี้ USTR มีข้อเสนอให้ไทยคุ้มครองยาย้อนหลังถึงปี ค.ศ. 1983 ปรับอัตราภาษีฟิล์มภาพยนตร์ให้ต่ำลง และเลิกข้ออ้างในการลอกแบบซอฟต์แวร์ เพื่อทำการศึกษาวิจัย และจากการแสดงท่าทียอมรับเงื่อนไขดังกล่าวข้างต้นของไทย และการนำผลการเจรจามาปฏิบัติ ตลอดจนการบังคับใช้กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับทรัพย์สินทางปัญญาอย่างจริงจัง ทำให้สหรัฐฯ มีความพอใจในการดำเนินการของรัฐบาลครั้งนี้มาก USTR จึงได้ประกาศเพิกถอนรายชื่อประเทศไทยออกจากบัญชี PFC มาอยู่ในบัญชี PWL แทน

วัตถุประสงค์ในการศึกษา

1. วิเคราะห์ถึงกระบวนการดำเนินการเจรจาปัญหาการค้าระหว่างไทยกับสหรัฐฯ ซึ่งเป็นหนทางหนึ่งในการป้องกันการเกิดสงครามการค้าขึ้น อันจะทำให้ทั้งสองฝ่ายเสียผลประโยชน์
2. แสดงให้เห็นถึงการใช้เวทีการเจรจาในระดับพหุภาคี โดยในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะพิจารณาการดำเนินการเจรจาแก้ปัญหาในกรอบของคณะกรรมการพิกัดอัตราภาษีศุลกากรและการค้า (GATT) ซึ่งมีส่วนช่วยให้ความขัดแย้งที่หาข้อยุติไม่ได้ เช่น กรณีปัญหาการนำเข้าทุเรียน สามารถคลี่คลายไปได้ เพราะการเจรจาในระดับนี้นั้น สมาชิกส่วนใหญ่ก็มีสิทธิมีเสียงในระดับที่ใกล้เคียงกัน ซึ่งมีส่วนช่วยลดแรงกดดันทางการเมืองที่มักจะเกิดขึ้นในการเจรจาระดับทวิภาคี ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อประเทศที่มีศักยภาพในการเจรจาดีกว่า
3. เพื่อใช้เป็นแนวทางในการดำเนินการแก้ไขปัญหาที่ประเทศไทยยังคงถูกระบุงชื่ออยู่ในบัญชีประเทศที่สหรัฐฯ จับตามองเป็นพิเศษ (PWL) ในปัจจุบัน
4. เพื่อใช้เป็นรูปแบบในการศึกษาปัญหาการขัดแย้งทางการค้าระหว่างไทยกับประเทศอื่น หรือสหรัฐฯ กับประเทศอื่น ๆ ซึ่งมักจะมัลักษณะคล้าย ๆ กัน

ขอบเขตในการศึกษา

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มุ่งศึกษาการดำเนินการเจรจาปัญหาการค้าระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกา ในประเด็นเกี่ยวกับทรัพย์สินทางปัญญาโดยสหรัฐฯ ได้เรียกร้องให้ไทยแก้ไขปัญหาการค้าที่ไม่เป็นธรรม และให้มีการเปิดตลาดแก่สินค้าสหรัฐฯ ให้มากขึ้น นอกจากนี้ วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ยังมุ่งที่จะชี้ให้เห็นถึงมาตรการต่าง ๆ ที่ใช้ในการแก้ไขปัญหาการค้าระหว่างไทยกับสหรัฐฯ ตั้งแต่สมัยรัฐบาลพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ถึงสมัยรัฐบาลนายชวน หลีกภัย

สมมติฐานในการศึกษา

ปัญหาความขัดแย้งทางการค้าระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกาสามารถแก้ไขได้สำเร็จ โดยไทยได้รับการถอนชื่อออกจากบัญชีประเทศที่สหรัฐฯ จะไต่สวนและตอบโต้เป็นอันดับต้น ๆ (PFC) มาอยู่ในบัญชีประเทศที่สหรัฐฯ จะต้องจับตามองเป็นพิเศษ (PWL) ทั้ง ๆ ที่ฝ่ายไทยไม่ได้ดำเนินการแก้ไขทุกอย่างตามคำเรียกร้องในมาตรฐานของสหรัฐอเมริกา

วิธีดำเนินการศึกษา

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะเป็นการศึกษาแบบ Documentary Research โดยอาศัยเอกสาร สิ่งพิมพ์ ข่าวสาร บทความในหนังสือพิมพ์ เอกสารทางราชการ สถิติ นิตยสารต่าง ๆ ตลอดจนหนังสือตำรางานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยมุ่งเน้นในการวิเคราะห์ข่าวสาร บทความทางวิชาการ ตลอดจนเอกสารการสัมมนาเป็นหลัก เนื่องจากปัญหาเรื่องนี้เป็นเรื่องใหม่ ผลงานที่เป็นหนังสือหรือตำราจึงมีเผยแพร่ไม่มากนัก ประกอบกับยังอยู่ในขั้นการเจรจาแก้ไข จึงเป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ข้อมูลที่ใช้ในการวิเคราะห์มีอยู่จำกัด

ผู้ศึกษาจะใช้วิธีการดำเนินการศึกษา โดยจะนำข้อมูลดังกล่าวข้างต้นมาวิเคราะห์ด้วยวิธีการเชิงพรรณนา (Descriptive Analytical Method)

กรอบความคิดที่ใช้ในการศึกษา

โลกในปัจจุบันนี้ คงไม่มีประเทศใดประเทศหนึ่งที่จะสามารถอยู่อย่างโดดเดี่ยวได้โดยไม่ต้องติดต่อกับประเทศอื่น ๆ เลย ถึงแม้ว่าประเทศนั้นจะเป็นประเทศมหาอำนาจที่ดูเหมือนจะมีทุกสิ่งทุกอย่างพร้อม หรือประเทศเล็ก ๆ ที่มี

จำนวนประชากรเพียงไม่กี่แสนคน ด้วยสาเหตุดังกล่าวรัฐต่าง ๆ จึงต้องมีความสัมพันธ์กันในรูปแบบใดแบบหนึ่ง โดยรัฐอาจจะแสดงพฤติกรรมอันเป็นลักษณะที่เป็นตัวของตัวเองอย่างอิสระ แต่ส่วนใหญ่มักจะอยู่ในมิติสำคัญ ๆ 4 ประการคือ⁷

1. มิติทางการเมือง หมายถึง ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศด้านการเมือง การทูต โดยคำนึงถึงอำนาจและผลประโยชน์เป็นหลัก เช่น การแสวงหาพันธมิตร การกดดันฝ่ายตรงข้าม

2. มิติทางเศรษฐกิจ หมายถึง ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในด้านการแลกเปลี่ยนทรัพยากร และบริการต่าง ๆ เช่น การค้าระหว่างประเทศ การลงทุน และความช่วยเหลือต่างประเทศ

3. มิติทางสังคม และวัฒนธรรม เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในเชิงการแลกเปลี่ยนทางศาสนา วัฒนธรรม การศึกษา การท่องเที่ยว เช่น การแข่งขันกีฬาโอลิมปิก หรือการส่งนาฏศิลป์ไปแสดงยังประเทศต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมความเข้าใจอันดีระหว่างประเทศ

4. มิติทางด้านกฎหมาย หมายถึง การสร้างกฎระเบียบและแบบแผนในการดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างประเทศต่อกัน กฎระเบียบดังกล่าวนี้อาจเป็นข้อตกลงที่เป็นลายลักษณ์อักษร เช่น สนธิสัญญา (Treaty) กติกาสัญญา (Pact) ความตกลง (Agreement) เป็นต้น หรืออาจเป็นความเข้าใจร่วมกัน โดยไม่ปรากฏเป็นลายลักษณ์อักษรก็ได้

การศึกษาเรื่องปัญหาความขัดแย้งทางการค้าระหว่างไทยกับสหรัฐฯ นี้จะศึกษาผ่านกรอบทฤษฎีการพึ่งพา (Interdependence) ซึ่งสอดคล้องกับประเด็นที่จะศึกษามากที่สุด เนื่องจากเรื่องนี้โดยส่วนใหญ่แล้วจะกล่าวถึงความสัมพันธ์ในกรอบ

⁷ จุลชีพ ชินวรรณโณ, ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ (กรุงเทพมหานคร : คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2531), หน้า 2-3.

การเมืองและเศรษฐกิจระหว่างไทยและสหรัฐอเมริกา ซึ่งยังต้องมีการพึ่งพาอาศัยกัน เพราะประเทศไทยถึงแม้จะเป็นประเทศเล็กเมื่อเทียบกับสหรัฐอเมริกาทั้งในแง่ของพื้นที่ ประชากร หรือโครงสร้างทางเศรษฐกิจการเมือง แต่ไทยก็จัดได้ว่าเป็นประเทศหนึ่งที่มีความสำคัญต่อสหรัฐฯ เป็นอย่างสูงในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ นี้ หากสหรัฐฯ ยังคงรักษาความสัมพันธ์ที่ดีต่อไทยไว้ได้ก็ย่อมเป็นประโยชน์ต่อสหรัฐฯ มาก

แนวความคิดการพึ่งพาเป็นแนวความคิดที่ค่อนข้างใหม่ เพราะเดิมนักวิชาการมักให้ความสำคัญกับการศึกษาเรื่องเกี่ยวกับอำนาจ ซึ่งเกี่ยวพันกับเรื่อง การทหารหรือความมั่นคงของรัฐ ในระยะหลังนี้โลกได้พัฒนามากขึ้น การศึกษาวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในกรอบแนวคิดเรื่องอำนาจเพียงอย่างเดียว จึงไม่สามารถศึกษาได้อย่างครอบคลุม จึงได้มีผู้เสนอแนวคิดทฤษฎีใหม่ ๆ ขึ้นมา ทฤษฎีการพึ่งพาก็เป็นหนึ่งในจำนวนนั้นด้วย ความสำคัญของทฤษฎีนี้คือการแสดงให้เห็นว่าความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในยุคใหม่นั้นไม่ได้ถูกริเริ่มหรือดำเนินการโดยภาครัฐเพียงอย่างเดียว แต่ยังมีตัวแสดงอื่น ๆ เข้ามาเกี่ยวข้องด้วย มีความสำคัญ และมีบทบาทเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ เช่น บรรษัทข้ามชาติ องค์การเอกชน หรือองค์การระหว่างประเทศต่าง ๆ

ประเทศต่าง ๆ ต้องมีการพึ่งพากันมากขึ้น เพราะการพัฒนาประเทศเพื่อให้ประชาชนมีความอยู่ดีกินดีอันเป็นเป้าหมายทั่วไปของรัฐโดยทั่ว ๆ ไปนั้น อาจจะต้องประสบกับข้อจำกัดเรื่องทรัพยากรภายในประเทศมีไม่เพียงพอ จึงต้องอาศัยความร่วมมือหรือพึ่งพาประเทศอื่น ๆ ด้วย แม้ว่าการพึ่งพาต่างชาติในบางครั้งอาจทำให้รัฐบาลต้องถูกจำกัดอิสรภาพในการตัดสินใจ ซึ่งรัฐบาลก็ต้องยอมเพื่อให้ได้มาซึ่งผลประโยชน์ที่สูงกว่า เช่น ส่วนแบ่งในตลาดต่างประเทศ หรือการสามารถเข้าไปแบ่งปันทรัพยากรจากประเทศอื่น ๆ ที่ตนขาดแคลน เช่น เทคโนโลยี พลังงาน หรือวัตถุดิบ เป็นต้น แต่การที่รัฐหนึ่ง ๆ ต้องพึ่งพารัฐอื่นด้วยเพราะไม่สามารถ

ที่จะดำเนินการให้บรรลุวัตถุประสงค์ในการพัฒนาประเทศได้โดยลำพังนั้นก็ต้องอาศัยความเสี่งอยู่ด้วยเช่นกัน เช่น ไทยต้องพึ่งพาพลังงานโดยเฉพาะน้ำมันจากกลุ่มประเทศอาหรับ หากประเทศอาหรับเกิดปัญหาหรือความเปลี่ยนแปลงใด ๆ ขึ้นย่อมส่งผลกระทบต่อประเทศไทยด้วย เช่นเดียวกับปัญหาความขัดแย้งทางการค้าระหว่างไทยกับสหรัฐฯ หากสหรัฐฯ ตัดสินใจดำเนินการตอบโต้ไทยแล้วย่อมส่งผลต่อโครงสร้างทางเศรษฐกิจโดยรวมของไทยแน่นอน เพราะไทยจำเป็นต้องพึ่งพาทลาดสหรัฐฯ สำหรับสินค้าส่งออก ซึ่งในปัจจุบันไทยส่งสินค้าไปจำหน่ายในสหรัฐฯ กว่าร้อยละ 20 นับเป็นตลาดส่งออกที่ใหญ่ที่สุดของไทย แต่ถึงแม้ว่าภาพรวมโดยทั่ว ๆ ไปดูเหมือนว่าไทยซึ่งเป็นประเทศเล็กจะเป็นฝ่ายพึ่งพาสหรัฐฯ แต่ฝ่ายเดียว แต่ในสภาพความเป็นจริงนั้น ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐหรือความสัมพันธ์ข้ามชาตินั้นมีความซับซ้อนกว่านั้นมาก เพราะเมื่อได้ศึกษาวิเคราะห์ดูแล้วจะพบว่าสหรัฐฯ เองก็ต้องพึ่งพาไทยอยู่ไม่น้อยเช่นกัน เพราะไทยเป็นประเทศสำคัญและมีอิทธิพลในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และอาจกลายเป็นตัวแปรหรือเงื่อนไขที่ทำให้สหรัฐฯ เสียผลประโยชน์ทั้งทางการเมืองและเศรษฐกิจระหว่างประเทศได้ เพราะฉะนั้นไม่จำเป็นที่ว่าประเทศเล็กจะต้องเป็นฝ่ายพึ่งพาประเทศใหญ่เสมอไป ลักษณะเช่นนี้เป็นลักษณะเฉพาะในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ เพราะโดยหลักการหรือในทางทฤษฎีแล้วน่าจะมีความเท่าเทียมกัน แต่ในทางปฏิบัตินั้นไม่อาจเป็นเช่นนี้ได้เสมอไป เช่น ความสัมพันธ์ในองค์การสหประชาชาติซึ่งประเทศทุกประเทศต้องมีความเท่าเทียมกัน แต่ในความเป็นจริงอิทธิพลของแต่ละประเทศมีไม่เท่าเทียมกันอย่างแน่นอนประเทศใหญ่ที่จ่ายเงินมากอาจจะสร้างแรงกดดันได้มากกว่าประเทศเล็กที่จ่ายเงินน้อย

ภาพลักษณ์ของการพึ่งพาดังกล่าวสะท้อนให้เห็นจากงานเขียนของ

Robert O. Keohane และ Joseph S. Nye ใน Interdependence, World Politic in Transition ซึ่งได้สรุปภาพรวมความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในยุคใหม่ไว้ว่า "ขณะนี้พวกเราได้เข้าสู่ยุคใหม่แล้ว รูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างประเทศแบบเก่านั้นกำลังแตกสลาย คติพจน์เก่านั้นกลายเป็นเรื่องไร้สาระ การแก้ไขปัญหา

แบบเก่าก็ขาดอรรถประโยชน์ใดๆ โลกได้กลายเป็นโลกแห่งการพึ่งพาทางเศรษฐกิจทางการสื่อสาร และความหวังของมนุษยชาติ"^๘ การสื่อสารคมนาคมที่ทันสมัยมีส่วนอย่างสำคัญในการย่อโลกให้เล็กลง และทำให้สังคมโลกกลายเป็นสังคมที่ไร้พรมแดนพ้นจากลักษณะรัฐชาติในการเมืองโลกซึ่งยืนยงมากกว่าสี่ศตวรรษหลังการสิ้นสุดของยุคศักดินาเป็นต้นมา

การพึ่งพามีอิทธิพลต่อการเมืองโลกและพฤติกรรมของรัฐ และการกระทำของรัฐบาลเองก็มีอิทธิพลต่อรูปแบบของการพึ่งพาในลักษณะการกำหนดหรือยอมรับกระบวนการ กฎระเบียบ และรัฐบาลยังเป็นผู้ออกกฎเกณฑ์และควบคุมความสัมพันธ์ระหว่างประเทศด้วย ในอดีตแนวคิดเรื่องความมั่นคงของชาติยังมีอิทธิพลต่อความสัมพันธ์ระหว่างประเทศมากโดยเฉพาะสหรัฐอเมริกาซึ่งให้ความสำคัญกับเรื่องนี้มาก แต่ต่อมาเมื่อแนวคิดเรื่องความมั่นคงได้ลดบทบาทลง บทบาทของการพึ่งพากันก็เริ่มพัฒนาเข้ามาแทนที่ ในลักษณะที่ว่า การพึ่งพานั้นเป็นความจำเป็นตามธรรมชาติ (natural necessity) ความขัดแย้งเรื่องผลประโยชน์แห่งชาติสามารถคลี่คลายไปได้ด้วยการพึ่งพาอาศัยกัน และความร่วมมือกันเท่านั้นจะช่วยแก้ปัญหาของโลกได้

หากจะนิยามแนวคิดการพึ่งพาให้ง่ายที่สุดก็อาจจะสรุปได้ว่า "เป็นการพึ่งพาซึ่งกันและกัน" (mutual dependence) โดยการพึ่งพิง หมายถึง สภาพที่ถูกกระทบจากปัจจัยภายนอก การพึ่งพาซึ่งกันและกันในการเมืองโลกได้แก่ การดำเนินนโยบายหรือการกระทำของรัฐต่าง ๆ หรือของตัวแสดงอื่น ๆ ในรัฐต่าง ๆ จะมีผลกระทบซึ่งกันและกัน^๙ ผลกระทบนี้เป็นผลมาจากการติดต่อระหว่างประเทศเช่นการ

^๘Robert O. Keohane & Joseph S. Nye, Power and Interdependence, World Politic in Transition, Boston, Little Brown and Company, 1977, p.3.

^๙Ibid., pp.8-9.

เคลื่อนย้ายเงิน สินค้า ประชาชน และข้อมูลข่าวสารข้ามเขตแดนของรัฐซึ่งเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2

อย่างไรก็ตามหากการติดต่อที่เพิ่มขึ้นนี้ไม่มีผลกระทบที่มีความสำคัญ (costly effect) การติดต่อนั้นก็เป็นเพียงการติดต่อซึ่งกันและกัน (interconnectedness) เท่านั้น ดังนั้นผลกระทบของการพึ่งพาจึงหมายถึงผลกระทบที่มีความสำคัญ ในกรณีปัญหาความขัดแย้งทางการค้าระหว่างไทยกับสหรัฐฯ ก็สามารถอธิบายผ่านนิยามนี้ได้เพราะถือได้ว่าเป็นผลกระทบที่มีความสำคัญต่อทั้งสองฝ่ายไม่น้อยหากสภาพความเป็นมิตรต้องกลายมาเป็นศัตรูกัน

นอกจากนี้การพึ่งพาซึ่งกันและกันก็ไม่สามารถอธิบายในลักษณะเป็นการพึ่งพิงอย่างเท่าเทียมกันทั้งสองฝ่าย เนื่องจากความสัมพันธ์แบบพึ่งพาซึ่งกันและกันเกี่ยวข้องกับค่าใช้จ่าย (cost) เสมอ เพราะในความสัมพันธ์เช่นนี้รัฐหรือตัวแสดงใด ๆ ก็ตามจะต้องถูกจำกัดอิสรภาพ ในขณะที่เดียวกันก็ไม่อาจชี้ชัดลงไปได้ว่าผลประโยชน์ที่ได้จากความสัมพันธ์นี้จะมากกว่าค่าใช้จ่ายที่เสียไปหรือไม่หรืออีกนัยหนึ่งผลประโยชน์ที่ได้มานั้นต้องแลกกับอิสรภาพบางส่วนเสมอ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับค่านิยมของตัวแสดงแต่ละตัว และธรรมชาติของความสัมพันธ์นั้นว่าจะจัดผลประโยชน์และค่าใช้จ่ายกันอย่างไร ดังนั้นการพึ่งพาซึ่งกันและกัน จึงมีลักษณะของความไม่เท่าเทียมกันอยู่ด้วย Keohane และ Nye ได้แบ่งการพึ่งพาออกเป็นสองลักษณะคือ

1. การพึ่งพาซึ่งกันและกันแบบอ่อนไหว (Sensitivity Interdependence) หมายถึงความสามารถที่จะรับผลกระทบอันเกิดจากภายนอก ก่อนที่จะมีการปรับนโยบายในประเทศ เพื่อแก้ไขสถานการณ์
2. การพึ่งพาซึ่งกันและกันแบบไม่มั่นคง (Vulnerability Interdependence) หมายถึง ความสามารถที่จะรับผลกระทบจากภายนอกหลังจากได้ปรับนโยบายแล้ว

ตัวอย่างของการพึ่งพาซึ่งกันและกันทั้ง 2 ลักษณะ ได้แก่ ในกรณีการนำเข้าน้ำมันของ 2 ประเทศที่ต่างนำเข้ามาในปริมาณเท่ากัน ประเทศทั้ง 2 นี้จะมีความอ่อนไหวต่อการขึ้นราคาของน้ำมันเหมือนกัน แต่ถ้าประเทศหนึ่งสามารถหันไปใช้แหล่งพลังงานจากภายในประเทศแทน ในราคาที่ไม่แพงนัก ในขณะที่อีกประเทศหนึ่งไม่อาจทำได้ ก็จะทำให้เห็นว่า ประเทศที่ 2 มีความอ่อนแอมากกว่าประเทศแรก

Keohane และ Nye ได้ตั้งสมมุติฐาน 3 ข้อ ของการพึ่งพาซึ่งกันและกัน ดังนี้

1. การติดต่อกันหลายช่องทาง (Multiple Channels)
2. ไม่มีการจัดลำดับความสำคัญของปัญหาอย่างชัดเจน (Absence of Hierarchy among Issues)
3. บทบาทที่ลดน้อยลงของกำลังอำนาจทางทหาร (Minor Role of Military Force)

การติดต่อกันหลายช่องทาง

การติดต่อกันในสังคมนระหว่างประเทศ รัฐมิใช่ตัวแสดงหลักแต่เพียงผู้เดียว และมีได้แสดงในฐานะที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันเสมอไป แต่การติดต่อกันนั้นรวมถึงความสัมพันธ์อย่างไม่เป็นทางการระหว่างชนชั้นนำของรัฐบาล, ชนชั้นนำที่ไม่ได้เป็นรัฐบาล เช่น นักธุรกิจภาคเอกชน, ความสัมพันธ์ระหว่างองค์การข้ามชาติต่าง ๆ เช่น ธนาคารระหว่างประเทศ, บริษัทข้ามชาติ, ความสัมพันธ์โดยตรงในระดับข้าราชการของประเทศต่าง ๆ เป็นต้น

ไม่มีการจัดลำดับความสำคัญของปัญหาอย่างชัดเจน

ปัญหาต่าง ๆ ในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศนั้น ไม่ได้ถูกจัดลำดับความสำคัญอย่างชัดเจนอีกต่อไป กล่าวคือ ความมั่นคงทางทหารไม่ใช่เรื่องสำคัญที่สุด แต่มีปัญหาหลายอย่างเกิดขึ้นในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศซึ่งเดิมเคยถือว่าเป็นเรื่องภายในประเทศเท่านั้น ตลอดจน การแบ่งแยกอย่างเด็ดขาดว่าเป็นเรื่อง

ภายในประเทศ หรือนโยบายต่างประเทศก็ลดน้อยลง นอกจากนี้ ปัญหาเหล่านี้ยังถูกพิจารณาจากหลายหน่วยงานของรัฐบาล และในระดับต่าง ๆ กัน โดยไม่จำเป็นต้องเป็นงานของกระทรวงต่างประเทศเสมอไป

บทบาทที่ลดน้อยลงของกำลังอำนาจทางทหาร

แม้ว่ากำลังทางทหารจะยังคงมีความสำคัญมาก แต่ก็ไม่อาจใช้เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ทุกอย่าง เช่น กำลังทางทหาร ไม่อาจแก้ปัญหาความขัดแย้งทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศพันธมิตรในยามปกติ กล่าวคือ ในความสัมพันธ์แบบพึ่งพาซึ่งกันและกัน ไม่อาจใช้กำลังทางทหารเพื่อให้บรรลุเป้าหมายต่าง ๆ เสมอไป

สรุปการพึ่งพาซึ่งกันและกัน หมายถึง สภาพการณ์ซึ่งการเปลี่ยนแปลงหรือการกระทำของหน่วยใดหน่วยหนึ่งในระบบโลกจะมีผลกระทบต่อส่วนอื่นหรือหน่วยอื่น ๆ ของระบบด้วย กล่าวคือ จะทำให้มีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นเช่นกัน ทั้งนี้โดยมีสมมติฐานสำคัญ 3 ประการ คือ

1. มีการติดต่อกันหลายช่องทาง กล่าวคือ รัฐมิใช่ตัวแสดงหลักแต่เพียงผู้เดียวในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ แต่มีตัวแสดงอื่น ๆ เช่น องค์การภาคเอกชน บรรษัทข้ามชาติ เป็นต้น และมีการติดต่อซึ่งกันและกันระหว่างตัวแสดงเหล่านี้

2. ไม่มีการจัดลำดับความสำคัญของปัญหาอย่างชัดเจน กล่าวคือ ความมั่นคงทางทหารไม่ใช่เรื่องสำคัญที่สุดในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ แต่หัวข้ออื่น ๆ เช่น ปัญหาทางเศรษฐกิจ ได้มีความสำคัญเพิ่มขึ้นอย่างเห็นได้ชัด

3. บทบาทที่ลดน้อยลงของกำลังอำนาจทางทหาร กล่าวคือ บทบาทของกำลังทางทหารในการแก้ปัญหา หรือเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของรัฐในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศได้ลดน้อยลง แต่จะใช้วิธีการอื่น ๆ แทน เช่น การเจรจาประนีประนอม

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. นิสิต นักศึกษา นักวิชาการ และผู้สนใจโดยทั่วไป จะได้ทราบถึงความเป็นมาของปัญหาทางการค้าระหว่างไทยกับสหรัฐฯ รวมทั้งการดำเนินการแก้ไข ทั้งในระดับทวิภาคี และพหุภาคี อันจะเป็นแนวทางหนึ่งในการลดความขัดแย้งทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศ และก่อให้เกิดผลประโยชน์ร่วมกันของประเทศคู่ค้าต่าง ๆ ไม่เฉพาะประเทศไทยกับสหรัฐอเมริกาเท่านั้น
2. ข้อมูลและข้อคิดเห็นในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้น่าจะเป็นประโยชน์แก่รัฐบาลในการที่จะนำไปวางยุทธศาสตร์ และกำหนดแนวทางในการแก้ไขปัญหาทางการค้ากับสหรัฐฯ และประเทศอื่น ๆ ในอนาคต

วิธีการนำเสนอ

- บทที่ 1 บทนำ กล่าวถึงภาพรวม ความสำคัญ และความเป็นมาของเรื่อง วัตถุประสงค์ในการศึกษา ขอบเขตในการศึกษา สมมติฐานในการศึกษา วิธีดำเนินการศึกษา กรอบความคิดที่ใช้ในการศึกษา และประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ
- บทที่ 2 ปัจจัยผลักดันในการกำหนดนโยบาย และข้อเรียกร้องทางการค้าของสหรัฐอเมริกาเพื่อให้ไทยดำเนินการแก้ไขปัญหาทรัพย์สินทางปัญญา กล่าวถึง ปัจจัยผลักดันที่ทำให้สหรัฐฯ ต้องตรากฎหมายการค้าและการแข่งขันฉบับปี ค.ศ. 1988 เช่นการเปลี่ยนแปลงของระบบโลกหลังสงครามเย็น การรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจในภูมิภาคต่าง ๆ สหรัฐฯ ต้องหันมาพัฒนาเศรษฐกิจภายในของตนเอง และการรื้อฟื้นแนวความคิดเกี่ยวกับการ

ปกป้องและกีดกันทางการค้า หลังจากสหรัฐอเมริกา อ้างว่าประเทศต่าง ๆ
ทำการค้าอย่างไม่เป็นธรรมกับสหรัฐฯ

บทที่ 3 กฎหมายการค้าและการแข่งขันฉบับปี ค.ศ. 1988 (มาตรา 301)
กล่าวถึงภูมิหลังและเนื้อหาของกฎหมายการค้าและการแข่งขันฉบับปี
ค.ศ. 1988 อันเป็นที่มาของความขัดแย้งทางการค้าระหว่างไทยกับสหรัฐฯ
โดยเฉพาะประเด็นเกี่ยวกับการละเมิดทรัพย์สินทางปัญญา และการ
ประกาศใช้มาตรา 301 ในประมวลกฎหมายฉบับนี้
บทบาทในการดำเนินการแก้ไขปัญหาการค้าของไทยและสหรัฐอเมริกา
กล่าวถึงมาตรการต่าง ๆ ที่ไทยและสหรัฐฯ มีต่อกันในรูปแบบต่าง ๆ
ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1989 ซึ่งเป็นปีแรกที่ไทยถูกระบุชื่อให้อยู่ในบัญชีประเทศที่
สหรัฐฯ จะต้องจับตามองเป็นพิเศษ (PWL) และต่อมาเมื่อไทยถูกระบุชื่อ
ในบัญชี PFC ถึงสามปีติดต่อกันจนกระทั่งไทยถูกปลดออกจากบัญชี PFC
มาอยู่ในบัญชี PWL อีกครั้งหนึ่งในสมัยรัฐบาลนายชวน หลีกภัย

บทที่ 4 บทสรุป